

Utrzymywanie się stanowiska *Achillea crithmifolia* Waldst. & Kit. we Wrocławiu

Persistence of *Achillea crithmifolia* Waldst. & Kit. locality in Wrocław

AGNIESZKA KREITSCHITZ

A. Kreitschitz, Zakład Morfologii i Rozwoju Roślin, Instytut Biologii Roślin, Uniwersytet Wrocławski, ul. Kanonia 6/8, 50-328 Wrocław; e-mail: skowron@biol.uni.wroc.pl

ABSTRACT: Past 44 years, *Achillea crithmifolia* Waldst. & Kit. has been found in a south part of Wrocław, but in other place than formerly.

KEY WORDS : *Achillea crithmifolia* Waldst. & Kit., Lower Silesia, adventitious species

Achillea crithmifolia Waldst. & Kit. należy do gatunków południowoeuropejskich, opisywany jest m.in. z Rumunii, Węgier, Grecji, Jugosławii, Bułgarii, południowej Słowacji, także z Niemiec i Austrii (Dąbrowska 1972, 1982, Dostał 1989, Richardson 1976). Po raz pierwszy w Polsce znaleziony został we Wrocławiu przez Rostańskiego w 1955 r. na gruzach przy ul. Studziennej (Dąbrowska 1972).

Gatunek ten spotykany jest zwykle na suchych stanowiskach, nasłonecznionych stokach, w miejscach kamienistych. Jego szczegółowy opis podaje Dąbrowska (1972, 1973, 1982). *A. crithmifolia* swym wyglądem i kilkoma szczególnymi cechami dobrze odróżnia się od innych taksonów tego rodzaju. Jedną z ważniejszych cech jest wytwarzanie odrostów korzeniowych, które ułatwiają rozprzestrzenianie się tego gatunku, szczególnie w przypadku gdy nie dochodzi do wytworzenia kwiatów i owoców, np. w wyniku koszenia czy zacienienia siedliska (Dąbrowska 1972, Kozioł 1993) (w Polsce jeszcze tylko jeden gatunek – *A. nobilis* L. – wytwarza odrosty korzeniowe, różni się on jednak znacznie od opisywanego tu taksonu, szczególnie morfologią liści). *A. crithmifolia* ma popielato-żółtawo-zielonkawą barwę i jest jedwabisto-wełnisto owłosiony. Charakterystyczna jest dla tego gatunku różnolistność – liście łodygowe środkowe i górne są 1–2-pierzastosieczne lub pierzastodzielne, liście rozetek dolnych i liście łodygowe dolne są 2–3-pierzastosieczne o odcinkach węższych. Od innych krwawników gatunek ten odróżnia się także specyficznym zabarwieniem kwiatów języczkowatych, tj.: od barwy białej do brudnobiałej lub kości słoniowej. Owoce są ciemnobrązowe, wąsko, białawo oskrzydłone.

Cała roślina charakteryzuje się ponadto silnym aromatem przypominającym *Ledum palustre* L. (Dąbrowska 1972). Okres kwitnienia jest odmienny dla tego krwawnika. Zakwita on u nas prawie miesiąc wcześniej (w maju) niż inni przedstawiciele tego rodzaju (Dąbrowska 1982).

Nowe stanowisko *A. crithmifolia* we Wrocławiu znalazłam na początku lipca w 1999 r., w dzielnicy Krzyki, w odległości ok. 2 km na południe od poprzedniego miejsca przy ul. Studziennej. Roślina porasta wolne przestrzenie między płytami chodnikowymi, wokół placu zabaw, między blokami. Powierzchnia zajęta przez rośliny jest niewielka i może mieć w przybliżeniu 5–7 m². Stanowisko to jest częściowo zacienione przez drzewa i ponadto poddawane regularnemu koszeniu, na wiosnę i w lecie. Dlatego też *Achillea crithmifolia* w tym miejscu pozbawiony zostaje raczej możliwości wydania kwiatów i owoców. Dzięki jednak opisywanym wcześniej odrostom korzeniowym może rozprzestrzeniać się w wolnych miejscach między płytami chodnikowymi. Jeśli nie dojdzie w przyszłości do usunięcia roślin przez np. wyrwanie, opryski chemiczne lub zabetonowanie powierzchni, gatunek ten będzie miał szansę utrzymać się na obecnym stanowisku przez następnych kilka czy kilkanaście lat. Sporadyczne kwitnienie i owocowanie jest moim zdaniem niemożliwe przede wszystkim ze względu na bardzo dokładne i regularne koszenie miejsca, na którym rośnie.

Stanowisko przy ul. Studziennej już nie istnieje, ze względu na zabudowę tego terenu blokami mieszkalnymi. Gatunek ten obserwowany był w latach 90. nieco dalej w pobliżu ul. Wielkiej i Komandorskiej (J. Dąbrowska – inf. ustna; obecnie również nie stwierdzone). Kolejny etap wędrówki sięgnął dalej na południe, do stanowiska na Krzykach.

Achillea crithmifolia jest u nas przybyszem stosunkowo młodym. Obecnie gatunek ten zdołał już dotrzeć w północne rejony naszego kraju. Do tej pory zostały stwierdzone następujące stanowiska tego taksonu na obszarze Polski:

1. Wrocław, 1955 – leg. K. Rostański, det. J. Dąbrowska (zielnik K. Rostańskiego) (Dąbrowska 1972).
2. Wrocław-Krzyki, lipiec 1999 – leg. A. Kreitschitz, det. J. Dąbrowska (zielnik A. Kreitschitz).
3. Żydowce k. Szczecina, 10 VI 1961 – leg. F. Celiński, det. J. Dąbrowska – POZ (Dąbrowska 1972).
4. Wojciechów, pow. Wołów, 12 VI 1966 – leg. Z. Głowacki, det. J. Dąbrowska – zielnik Z. Głowackiego (Dąbrowska 1972).
5. Gubin nad Nysą Łużycką, 1965 – stanowisko stwierdzone przez H.-D. Krausch; b) 17 IX 1969 – leg. et det. J. Dąbrowska – zielnik J. Dąbrowskiej (Dąbrowska 1972).
6. Zasięki pow. Lubsko, 29 VI 1972 – leg. et det. Z. Głowacki i E. Koziół – WSRL (Głowacki, Koziół 1974–1975).
7. Działoszyn, 26 VI 1978 – Fagasiewicz, Czyżewska, Olaczek (Rutkowski, Załuski 1993).
8. Dybowo k. Torunia, 1980 – leg. et det. L. Rutkowski – TRN (Rutkowski, Załuski 1993).
9. Strzyżewice k. Leszna, VI 1983 – leg. E. Koziół – WSRL (Koziół 1993).

10. Żagań, VII 1997 – leg. M. Drozdowicz, det. J. Dąbrowska – WRSL (inf. ustna J. Dąbrowska).

11. Biała w pobliżu Tucholi (lata 90. XX w. – L. Rutkowski, mat. niepubl., Rutkowski, Załuski 1993).

Warto zauważyć, iż w Polsce do tej pory nie znaleziono formy diploidalnej tego gatunku $2n=18$ (Richardson 1976). Dąbrowska (1971) znalazła tylko tetraploidy ($2n=36$), analizując materiał z Polski. Ze względu na południowe rozmieszczenie tego gatunku w Europie na uwagę zasługuje więc obecność w naszym kraju formy poliploidalnej. Jak wiadomo, poliploidy mogą zajmować nowe siedliska, strefy klimatyczne niedostępne dla ich diploidalnych gatunków wyjściowych (przodków). Dlatego też pojawienie się formy tetraploidalnej zwiastować może poszerzenie zasięgu tego gatunku. Obecnie najbardziej wysunięte na północ stanowisko *A. crithmifolia* w Polsce znajduje się w Dybowie koło Torunia. W 1980 r. gatunek ten rósł w ogródku i na wysypanym żużlem podwórku przed sklepem. W następnych latach notowany był na pobliskich murawach piaskowych, przydrożach i skrajach zadrzewień, również po przeciwnej stronie szosy Toruń–Solec Kuj.–Bydgoszcz oraz na przejeździe kolejowym ok. 4,5 km na zachód od stacji kolejowej Cierpice. W latach 1987–1988 zostały policzone pędy, w wyniku czego stwierdzono ogółem 13 miejsc z dużą ilością okazów tego gatunku i ponad 2800 kwitnących pędów (Rutkowski, Załuski 1993). Jest to jedno z najobfitszych stanowisk tego gatunku w obecnej chwili.

Podziękowania. Składam podziękowania Pani dr hab. prof. Janinie Dąbrowskiej za pomoc i szereg cennych informacji, które wykorzystałam w przygotowaniu niniejszego artykułu.

Literatura

- DĄBROWSKA J. 1971. Korelacja między liczbą chloroplastów w komórkach szparkowych a poziomem poliploidalności czterech taksonów *Achillea* L. – *Herba Polonica* 17: 200–208.
- DĄBROWSKA J. 1972. *Achillea crithmifolia* W. et K. – nowy gatunek synantropijny we florze Polski – *Fragm. Flor. Geobot.* 18: 147–151.
- DĄBROWSKA J. 1973. Studia systematyczno-geograficzne rodzaju *Achillea* L. w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem Śląska oraz obserwacji dotyczących form azulenowych i bezazulenowych. – Instytut Botaniki, UW. Mscr. pracy doktorskiej.
- DĄBROWSKA J. 1982. Systematic and geographic studies of the genus *Achillea* L. in Poland with special reference to Silesia. – *Acta Univ. Wratisl.* 419, *Prace Bot.* 24: 5–222.
- DOSTÁL J. 1989. *Nová Kvetena ČSSR.* – *Academia, Praha* 2: 1026–1027.
- GŁOWACKI Z., KOZIOŁ E. 1974–1975. Notatki florystyczne z Dolnego Śląska. – *Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Zeszyty Przyrodnicze* 14–15: 33–37.
- KOZIOŁ E. 1993. Nowe stanowisko *Achillea crithmifolia* W. et K. w zachodniej Polsce. – *Acta Univ. Wratisl.* 1480, *Prace Bot.* 53: 13–17.
- RICHARDSON J.B.K. 1976. *Achillea crithmifolia* Waldst. & Kit. – W: TUTIN T.G. i in., *Flora Europaea* 4. – University Press, Cambridge, s. 163.
- RUTKOWSKI L., ZAŁUSKI T. 1993. *Achillea crithmifolia* W. et K. w Dybowie koło Torunia. – *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Biologia* 44, *Nauki Mat.-Przyr.* 86: 165–170.
- WAGENITZ G. 1968. *Achillea* L. – W: HEGI G., *Illustrierte Flora von Mitteleuropa* 6 – *Compositen* – s. 318.

Summary

Achillea crithmifolia is a south European species, occurring e.g. in Greece, Romania, Hungary, and Jugoslavia. It has been observed also in Germany and Austria. After 44 years, when the first note of Rostański about this species in Lower Silesia (in Wrocław) was published, it has been found again at a new place. Till this time, about 11 localities of this species in Poland have been known. During 44 years, it was spreading to the north part of our country. This fact could be connected with its tetraploid form ($2n=36$). This chromosome number was identified by Dąbrowska in Poland only. Diploid taxa are known from foreign literature. The fact of existing of polyploid specimens could be a charge of occupying new habitats by this species in the northern parts of Europe.

Wpłynęło: 3.09.2001; *przyjęto do druku:* 15.04.2002